

Restauració del campanar de la Catedral de Tarragona

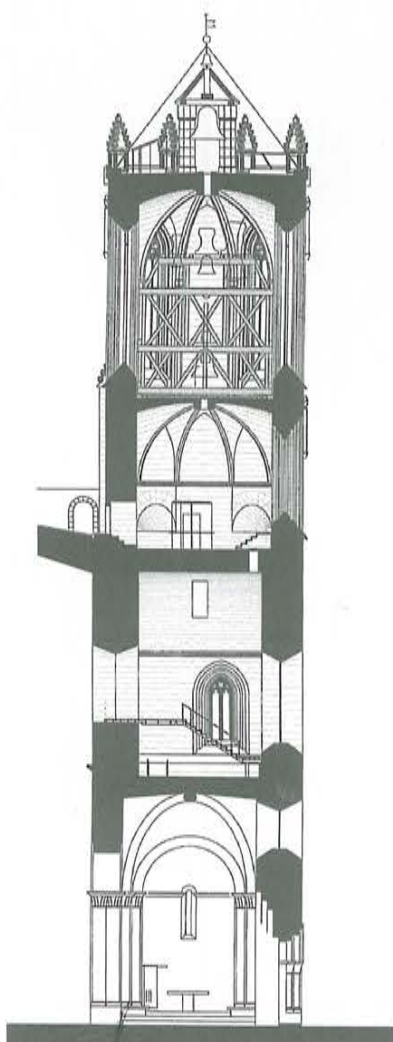
El conjunt de la catedral de Tarragona presenta successives etapes de construcció, des del segle XII fins als nostres dies, i manifesta en els seus paraments i espais el missatge cultural, l'evolució estètica i les possibilitats constructives pròpies dels diferents processos creatius de la història. La present restauració continua aquesta llarga tradició i aporta les exigències funcionals i el missatge cultural actuals: funció i significat del monument entès com una unitat. Explicar el projecte de restauració actual del campanar vol dir explicar la seva història, i portar a terme les obres de restauració actuals és continuar el seu dilatat procés constructiu.

Els primers períodes constructius de la catedral (on se situa la base d'arrencada de la torre-campanar) es manifesten en el tipus d'aparell utilitzat, la decoració ornamental i arquitectònica en les portes i finestres (marcada per la confluència de diferents cultures i estils que van des del romànic fins a influències orientals i visigòtiques) i les marques de picapedrer dels carreus. Les grans dimensions dels carreus de pedra de "mèdol de gra" procedent de l'antiga cantera romana pròxima a Tarragona i les marques de gripies i tenalles que conserven ens indiquen que són reaprofitats de les restes arquitectòniques i dels substrats arqueològics d'època romana.

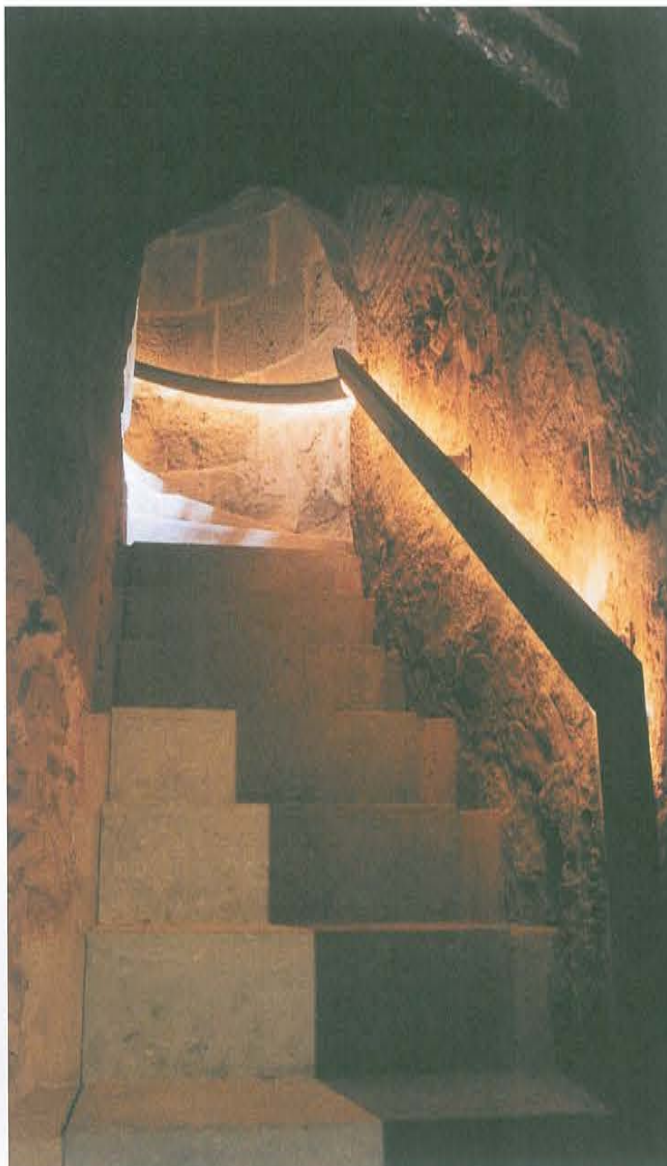
Les actuals obres de restauració portades a terme han permès descobrir mitjançant les prospeccions prèvies, la consulta de les fonts documentals contrastades i els aixecaments planimètrics, mostres d'aquests elements romans reaprofitats en els tancaments de l'escala d'accés a la coberta i de l'absis. Amb la present restauració s'han reparat les patologies dels elements petris degradats evitant les filtracions d'aigua a l'interior, assenyalant les parts reparades, els carreus que han substituït els originals i conservant les pàtines existents en els seus paraments.

Quan els murs del santuari i del transsepte del costat de llevant ja estan construïts amb l'aparell de les primeres etapes constructives, s'aixequen els dos murs exteriors del campanar amb carreus encoixinats de pedra calcària procedent de pedreres locals i denominada "llisós", tancant la planta quadrada del primer cos de la torre coberta amb una volta lleugerament apuntada. Aquests murs arranquen d'una coronació a mode de terrassa, de la volta del primer tram de la nau lateral anterior a l'absis de Sant Oleguer. Els dos grans finestrals del mur del santuari en aquest lloc, preparats per rebre la llum de l'exterior, queden dins d'aquest cos del campanar.

Aquest primer cos del campanar es construeix entre 1317 i 1327 i és obra de l'arquebisbe Eiximen de Lluna i del canonge fabricant Hug de Cervelló, com ho assenyalava l'escut situat a l'inici de la seva façana. El seu interior es va utilitzar per situar les antigues dependències de les persones que tenien cura de la catedral, anomenades "dels monjos". La remodelació d'aquestes antigues dependències que ocupaven de forma incontrolada l'estança, mutilaven l'arabesc de la finestra gòtica i tancaven els dos finestrals romànics del mur de tancament del presbiteri, ha permès conservar les traces d'aquests antics habitatges, respectant les regates de l'antiga escala i els recolzaments del bigam de l'entresolat intermedi. La creació d'un nou fragment de l'antic pis existent permet la visió de la nau de la catedral a través de les dues antigues finestres que conserven les petites campanes per als tocs funcionals de la catedral. Aquesta remodelació també ha permès l'entrada més generosa de llum a aquesta sala, per la finestra romànica abans tapiada, i a la catedral, per les finestres creades per a aquesta funció en el mur romànic del presbiteri.

Campanar de la Catedral de Tarragona | Secció

Campanar de la Catedral de Tarragona | fotografia J. Figuerola i J.C. Gavalà

La transició de la planta quadrada inferior a la de vuit cares es realitza introduint quatre potents trompes amb unes dovelles perfectament tallades en pedra anomenada "sauló" molt fàcil de treballar, als voltants del nucli de pedra de "mèdol", més resistent i adequada per suportar la concentració de càrregues en aquest punt. Aquest espai està cobert amb una elegant volta arestada de vuit arcs (amb l'escut del canonge Hug de Cervelló en les quatre peces que formen la clau), que arranquen d'una cornisa aguantada per vuit mènsules en forma de caps humans.

Aquest elegant espai està presidit per un gran finestral gòtic en la façana que dona al mar, tapiat per un mur de pedra que mutilava els seus calats fins a les actuals obres de restauració. La seva obertura ha permès contemplar els antics rellotges protegits per unes noves vitrines, il·luminar aquesta magnífica sala i descobrir els "grafits" que els usuaris d'aquest espai han dibuixat a les seves parets al llarg dels segles.

A través d'una escala d'ús situada dins del contrafort més gros, s'arriba al cos de les campanes que segueix la planta octogonal del cos inferior, amb set magnífics finestrals amb una elegant composició geomètrica. Aquest espai es tanca amb una volta octogonal de potents nervis de secció poligonal que arranquen de les columnes adossats a les arestes i acaben a la clau formada per quatre peces en tres filades amb l'escut del canonge Hug de Cervelló a cada una d'elles. Els capitells dels quals arranquen els nervis estan decorats amb elements vegetals, els escuts de Joan d'Aragó, Hug de Cervelló i la tau del capítol.

La situació estratègica del campanar ha fet que fos utilitzat en els diferents conflictes bèl·lics que Tarragona ha patit al llarg de la història. La seva funció defensiva i de vigilància en els setges de la ciutat ha marcat la seva història i la conservació de les seves estructures, recordant amb especial menció l'assetjament dels francesos de 1811. Els impactes dels projectils van castigar especialment els paraments exteriors dels murs d'aquest cos i els elements decoratius d'acabament de la coberta superior. No es tenen dades de la situació primitiva de les campanes més antigues de la catedral, denominades Rocabertines, foses el 1313 i 1314 abans de la construcció del cos de les campanes, ni del propòsit de construir un altre pis superior com es va fer al campanar coetani de Lleida, per ubicar totes les campanes de la catedral, situades inicialment en diferents nivells d'una estructura de fusta a l'interior d'aquest cos.

El 1578 es planteja el trasllat de les campanes a l'exterior de les finestres d'aquest cos. Després de diferents moments en què es parla d'aquest trasllat al·legant motius de seguretat de les campanes, perill d'incendis a l'interior, falta d'audició de les campanes per l'existència de porticons de fusta que tancaven les finestres i la falta d'estabilitat estructural del campanar, el 1777 es traslladen les tretze campanes a les finestres mutilant els seus calats, el mainell central i els seus brancals laterals per permetre situar les campanes de major amplada.

El deficient estat de conservació de l'estança, les seves obsoletes estructures i la moda imperant de l'època de voltejar les campanes a l'exterior, van ser les causes d'aquest trasllat polèmic i problemàtic que també van sofrir altres edificis històrics com la catedral de Girona i el monestir de Santes Creus.

En la restauració portada a terme en l'actualitat, s'han descobert els forats de suport de l'estructura de fusta original situats en els vèrtexs de les arcades entre els nervis diagonals i en la tercera filada sota dels capitells de les vuit columnes, seguint un esquema similar a altres edificis medievals conservats. L'obertura de la porta tapiada a una altura intermèdia de l'escala d'accés al terrat, permet tornar-la a utilitzar com a accés al nou nivell superior de campanes de l'interior d'aquest cos. I la restauració i catalogació dels magnífics "grafits" de diferents èpoques existents en tota l'alçada dels murs interiors del recinte, ens descobreix una particular història del campanar, amb el nom dels campaners, rellotgers i dels qui tenien cura de la catedral, dibuixos de persones, vaixells, utensilis diversos, simbologia cristiana i pagana...

La nova estructura de fusta de roure ha permès allotjar, a l'interior d'aquest cos del campanar, totes les campanes de la catedral situades en dos nivells i recuperar l'antic accés des de la porta oberta en el seu nivell intermedi. Aquests treballs han permès assegurar la bona conservació d'aquestes històriques campanes davant la intempèrie, la seguretat contra accidents en la via pública motivats per fer-les voltar a les finestres, la seva millor sonoritat musical i una major audició des de tots els angles de la ciutat.

La recuperació dels elements ornamentals mutilats als calats, als brancals dels finestrals i als pinacles mutilats al nivell del pis de campanes, s'ha realitzat amb pedra de "mèdol", seguint el mateix criteri utilitzat en les restitucions històriques de la catedral en el treball constant de manteniment i conservació de la seva fàbrica. La petita ranura en la unió amb la fàbrica existent en totes les reintegracions realitzades ens manifesta d'una forma subtil el delicat treball de recuperació d'aquests elements arquitectònics seriatos necessaris per entendre el conjunt de l'estructura gòtica d'aquest cos.

Les noves cobertes, baranes, passos d'instal·lacions, escales i proteccions pel pas de manteniment i visita turística queden identificats per les seves formes funcionals, els requeriments tecnològics actuals i les seves unions respecte a la fàbrica existent, tot completant la restauració que la torre-campanar necessitava per al seu funcionament i correcta conservació.

Joan Figuerola i Joan C. Gavalà, arquitectes